

NAGYKANIZSA ÉS RÉGIÓJA AZ EU-S CSATLAKOZÁSKOR

Vállalkozások, intézmények 2004.

*Nagykanizsa és régiója az EU-s csatlakozáskor –
vállalkozások, intézmények 2004.*

Nagykanizsa : Kanizsa-Infó Lapkiadó Kft., 2004. 052–058. oldal

Bátki József, Berentés Tamás, Rózsás János, Szertics László második világháborús és nagykanizsai vonatkozású és kötődésű emlékezéskötetei mellett egy hölgy is megírta emlékeit. Pauk Anna kiváló nagykanizsai zenepedagógus az A 12539-es számú fogoly című és Birkenau-Auschwitz-Sömmerda 1944-1945 alcímű kötetéből azt a részt idézzük, mely a kanizsai gettó körülményeit mutatja be. A kötet 200 l-ben jelent meg, a részletek a 7-20. oldalakról valók.

Pauk Anna

Kis könyvem visszaemlékezéssel kezdődik. Élményeket akarok rögzíteni, ha tudok, amiket jobb lenne elfelejteni, de nem lehet. Egyre többet kísértenek az elmúlt évből hangok, emlékek, és talán agyongyötört idegeimnek is jobb, ha bátran kiírok magamból mindent.

1944 márciusából csak egy kis jelentéktelen eseményt jegyzek fel. Március 18., szombat volt. Sokat dolgoztam, tanítottam, fáradt és ingerült voltam. Moziba mentünk fiatal tanítványaimmal, akik részben zongorázni, részben énekelni tanultak nálam. Rossz kedvem egész este nőtt, és hazamenet kulminált. Reggel arra ébredtem, hogy Magyarországot megszállták a németek. Más szín, keserves szín, halálszín.

Az első napok kábult rémülete után az események drámai gyorsasággal követték egymást. Az újságok szélsőséges hangokat ütöttek meg. A tanítványaim két nap leforgása alatt mind elmaradtak, elvették a telefont, a rádiót, naponta újabb kilakoltatások jöttek, a sárga csillag is megjelent és végül április 23-án reggel 6 órakor jöttek értünk a rendőrök, hogy börtönné alakított templom-

ba zárjanak bennünket. A kétszáz éves öreg templom lett a gettó. 23-án, szerdán reggel szaladt át Kati, a dadám szomszédban lakó lánya, hogy szedik össze a zsidókat. Ugrottunk föl az ágyból. Anna, a dadám kapta az ágyból Jancsit, bátyám kisfiát, szaladt vele a kerten keresztül Katiékhoz. Szegény kis Jancsikám fel sem ocsúdott, félig alva feküdt Anna karjában. Apám ekkor előállt szándékával. Én fiatal vagyok, tegyek, amit akarok, de ők anyámmal nem akarják végigcsinálni mindazt, ami ránk várna, ők végeznek magukkal. Anyám, a drága, rám való tekintettel engedett. Apám még az utolsó percig habozott, hogy tettelesen ellenáll a rendőröknek, és ezzel agyonlövésétüket provokálja ki. De azután ő is csak rám nézett és hallgatott. Aztán jöttek a rendőrök, kilencen. Ismeretlenek.

Utunk hosszú volt, tele voltunk izgalommal, de sok szó nem esett. A templomajtóban átvettek bennünket a német katonák. Az első napunkat a templomban nehéz leírni. Valami vibráló idegesség volt benne, ami szemben a mostani állapottal, valami indokolatlan aktivitásban tört ki. Majdnem mindenki tele volt halálfélelemmel, és éjjel olyan volt a hangulat, hogy csak egy hangos szó kellett volna, és kitör a pánik. A puszta padlón feküdtem, és nagyon fáztam, ami kis holmi velünk volt, azt anyámék alá raktam. Lassan lett reggel. Éjjel néhányszor lenéztem a kis éjjeli lámpa fényénél a földszintre, szívbe vágó kép volt, emberek feküdtek végig a kövön, a padok között, és fent az oltár szőnyegén, ami páholynak számított.

Sokan beszélgettek, sokan sírtak. Nekem rettenetesen fáj a fejem, fáztam, de nyugodt voltam. Itt volt apám, anyám, barátaim, bármi jön, együtt vagyunk. Istenem, milyen naiv voltam!

Másnap megindult a gettó élete, harc a mosakodásért, harc a korty meleg teáért, takarítás, seprés, sorállás az első bablevesért. A templom udvarára nyílt néhány lakás, ezek mind ki voltak ürítve, ezekben vették igénybe a WC-ket, konyhát és fürdőszobát. Apám, a drága és erős lelkű, aki nagyszerű szervező volt, kezébe vette a rendezést, megszervezte mindenekelőtt a köztisztaságot, a

templom, a lakások, az udvar, a konyha, s a WC tisztítását. Fent, az épületben szoba-, illetve szakaszparancsnokokat nevezett ki.

Az ifjúság be lett osztva munkaszolgálatra, én fürdőszobaügyeletes lettem, és hogy napközben a gyerekek ne szaladgálhassanak és rosszkodhassanak gazdátlanul, kórusoztam velük. Ez volt a templomi rabságunk egyedüli derűs pontja. Két-három nap alatt megismertük német őreinket. Lassan kezdtek csomagok és látogatók is érkezni. Tekintettel arra, hogy én négy évig tanítottam a zsidó elemi iskolában, és ott vezettem 104 tagú énekkart, a gyerekek nagy része ott volt velünk. Mivel ezek 6-10 éves kisgyerekek voltak, mindenkit idegesített az ugrálásuk és játszadozásuk. Hogy valahogy segítsék rajtuk, ezért gyűjtöttem össze őket a templom udvarában délelőtt egy órára és délután egy órára, és együtt kórusoztunk. Ilyenkor az egyik német katona mindig ott állt a hátam mögött, és hallgatta a kórust. Körülbelül egy hétig német őreink voltak, fiatal, közömbös Wehrmacht-katonák. Akkor egyszerre csak eltűntek a németek, és magyar rendőrök váltották föl őket. Szigorúak, gorombák és kíméletlenek voltak. Nem lehetett szólni sem hozzájuk, utálattal fordultak el tőlünk. Egyik rendőr, aki a gettóban volt, egy volt tanítványom, Kovács Marika apja volt. Egyszer odamentem hozzá, és kértem, Marika küldjön be nekem két-három zsebkendőt, mert nagyon hiányzik nekem. Nem küldött. Valószínűleg a rendőr apa nem is szólt neki. Keserves volt a gettóban az élet. Talán két hete voltunk a gettóban, amikor leváltották a magyar rendőröket és a Gestapo vette át a gettót. A második hét végén, egy szombati napon jött az első rettenetes izgalom. Összeírtak bennünket kor és foglalkozás szerint. 14 évestől a 60 éves korig, összesen 1600 embert. Azt mondták, hogy a gödöllői királyi birtokra viszik őket, mezei munkára. Engem Kreinek és Schiller főorvosok, mint szüleim gyámolítóját, kihúztak a listáról. A magyar hivatalnoknő, aki a listát írta, nem akarta a nevemet kihúzni, még most is fülembé cseng gyűlölettel teli hangja: „Csak hadd menjen ez is!”

De ott állt a német katona is, aki hallgatta a kórusórákat, és mivel a gyerekeket és azok fiatal anyáit még nem vitték el, erélyesen kihúzatta a nevemet, hogy tovább szóljon a kórus. Biztos nem voltam a dolgomban, és mikor este név szerint szólították az embereket, pokoli izgalmakat álltam ki. Dr. Winkler főrabbinak Gabi nevű fia is az elvittek között volt. Winkler hangos zokogással áldotta meg az elmenő csoportot. Az a sorakoztatás volt az első komoly ízelítő abból a tragédiából, aminek részesei vagyunk. A rendőrök röhögve és szitkozódva taszigálták a nehéz málhájuk alatt roskadozó embereket. Végre egy örökkévalóságnak tűnő idő elteltével a szegény bátyus csapat után becsukódott a kapu. Este, mikor már mindenki lefeküdt, lesurrantam az udvarra. Elmentek mind a fiatalok, csak én maradtam, Büchler Mancsi és Kálmán Ferkó. A szívem húzott az elmentek után, viszont éreztem, hogy a helyem a szüleim mellett van. Igyekeztem magamban azt itthon maradottakkal szembeni kötelességérzést felkelteni, és feledni a vágyat városom ifjúságának közös sorsa iránt. Esti sétámban beleütköztem Büchler Manciba és Kálmán Ferkóba. Ők is egyedül bolyongtak, és ők is hasonló gondokkal küszködtek. Megbeszélünk és megfogadtuk, hogy minden igyekezetünkkel az itthon maradtak mellé állunk. Lassan ránk köszöntött az éhség. Leállították a csomagbeadásokat. Szegény anyám panasz nélkül túrt mindent, kemény fekhelyet, éhséget, tömeget, izgalmat. Szabad időmet a még ott lévő volt tanítványaim társaságában töltöttem. Hatanheten voltak, úgy 16 és 19 év közötti fiatal gyerekek, ki zongorázni, ki énekelni tanult nálam és én szeretettel és megértéssel foglalkoztam velük.

Erre az időre esett, hogy Perlsz Pali és Blankenberg Vili megjöttek Dörögdről. Jóska, a jegyesem is Dörögdön volt táborban. Egyszer tudtam írni neki a templomból egy lapot, mikor éppen magyar őrség volt. Az egyik rendőr megígérte nekem, hogy feladja a lapot, éjjel egy és három óra között van szolgálatban, akkor hozzam le. Kicsit korán értem le, még a másik rendőr volt szolgálatban. Végre megérkezett az én rendőröm, aki azzal kezdte, hogy

lenyomott a padra, és elkezdett vadul ölelgetni. A Jóskának megírt lap, minden keserűségem rásűrítve, vigaszt kérve ott lapult a zsebemben, és gyűrődött a rendőr izmos paraszt ölelése alatt. A szívem a torkomban vert, elfutni nem mertem, undorodtam. A helyzet egyre veszélyesebb lett, a rendőröm fújtatott, mint egy begerjedt gőzgép, én meg azon igyekeztem, hogy két karom közbeékelésével, fejem forgatásával kivédjem az ölelést és a csókokat. Erre jó voltam. Máдай Gizi mentett meg, apám küldte, hogy nézzen utánam. A rendőr átvette a lapot, hogy feladta-e, nem tudom.

Lassan múltak a napok. Testileg már nagyon siralmasan állunk. Az egyre csökkenő tartalékhoz nem mertünk nyúlni, a reggeli tea is elmaradt, a bableves is rántott levesre fönnyadt. Egy reggel aztán megjelentek magas rangú Gestapo-tisztek, és ezután már őrünk SS-katonák voltak. Némán fogadtuk őket. Apám homloka elsötétült, büszke feje lekókad. Anyám, ha ránéztünk, mosolygott. Egy éjjel riadó volt, milyen nyugodtan feküdtem! Arra gondoltam, hogy nem is volna olyan rossz most gyorsan meghalni. Aztán egy nap kipattant a hír, hogy utazunk. Az izgalom hol fel, hol leszaladt, aszerint hogy a menni, vagy maradni hír terjedt el. Szigorúan le lettünk kapva, hogy micsoda butaság arról beszélni, hogy megyünk, mikor maradunk. Ugyanakkor szétoztották a raktárt, délután 6 óra felé megjelent a rendőrkapitány, egy alattomos pozőr, megrendelte este 11-re a teljes listát: név, szülők neve stb., ugyanakkor becsületszavát adta, hogy maradunk. Becsomagoltunk. Emlékszem, azon az estén ott ültem a templom udvarán a padon, édes orgonaillatú májusi estén, halálos szomorúan és magányosan, teli rossz sejtelmekkel. Tizenegykor megjelent a tanácsos a hírrel, hogy maradunk. Csodáltam Máдай Gizit, akire sokkal jobban hatott a szüleim hősies nyugalma, mint rám. Néha jókat nevtünk saját fonák helyzetünkön, az adódó komikus jelenségeken. Voltak kellemes, derűs, önfeledt pillanataink. A közös élmények közel hoztak bennünket, és mivel egyikünk sem tartozott az ún. társasághoz, remekül megfértünk együtt. Megbeszéltük, ha lehet, együtt maradunk. De akkor éjjel, ott a lépcsőházban halálo-

san magányosnak éreztem magam. Azon az éjjelen, ahogy álmatlanul hánykolódtam az összesodort ágyneműbatyun, megéreztem azt a sötét és halálos magányosságot, ami már pár nap múlva végzetyszerűen rám szakadt. Mikor pedig reggel 3/4 4-kor egy durva hang felköltött bennünket, hogy azonnal felkelni és 15 perc múlva az udvaron sorakozó, egy pillanatig sem voltam meglepve. És talán furcsa, ha leírom, hogy fájjt otthagyni a templomot, valahogy már lakályossá, otthonná alakult a szalonnával és bimbikkel megszenteltségtelenített, száradó fehérneműkkel és szellőző ágyneműkkel kidíszített, szegény meggyalázott templomunk.

A csomagokat kocsikra rakatták. Ó, milyen kegy! Felpakolták a tetejébe a magatehetetlen öregeket, és aztán 50-60-as csoportokban, sűrű rendőrgyűrű között elindultunk a teherpályaudvar felé. Városom, kedves buta kis városom idegen volt és ellenséges. A lakásokból függönyök mögül alattomos, lapos pillantások szálltak felénk, mintha idegen utcákon járnánk, pedig hát a jó öreg Csengery utcán kopogtak utolsót a szegény csapat léptei. Sokan kaptak útközben csomagot, csupa egyszerű emberektől. A jobb polgárság ezúttal megbújt, és szorgalmasan varrta a nyilas jelvényt kifordított köpenyére. A teherpályaudvaron rendőreink harsány agresszivitásba csaptak át. Torkomban sírással, megint csak vibráló aktivitással azon igyekeztem, hogy szüleimnek jó helyet találjak, Giziékkel együtt maradhassak, és Annát a tömegben felfedezhessem. Megrohanták a vagonokat, és mi a nagy kavarodásban elvesztettük Giziéket. Viszont megtaláltam Arankát, Jóska nővérét, és ennek nagyon megörültem.

Végre felfedeztem Annát. Rém rosszul nézett ki szegény. Anna hozott ételt, pénzt, fehérneműt, szappant. Mind sírtunk. Anna sápadt volt és összetört. Lefogyott. Anyám kezét csókolgatta. Titi engem vigasztalt. Vajon hová megy velünk a vonat? Az ijedelem egyre nagyobb lett bennem, amikor Illés rendőr őrmester megszorította a kezemet, s valami egészen mélyen kongó hangon azt mondta: „Az Isten óvja és vezérelje magukat, kisasszony!”

Ragyogó májusi délben elindult velünk a vonat. Annáék a sorompónál álltak és sírva intettek nekünk búcsút. Szemem szomszomságán itta be utoljára a házunk képét. Csak néztem, néztem megbűvölten, láttam a házunkat, a szobám ablakát, még a szekrényem nyitott ajtaja is látható volt egy pillanatra. Aztán a sövénykerítés eltakarta szemem elől a házat, csak a gesztenyefa koronája intett búcsút. Egyre jobban fájt az ismerős táj látása, eszembe jutott, hogy eddig valahányszor ezen a vonalon utaztam, mindig Jóska-val, vagy Jóska-hoz mentem. Milyen más volt! Most egyre a tempóban töltött napok utolsó epizódja járt a fejemben. Egy este tusolás után jöttem ki Winklerék fürdőszobájából, amikor utamat állta az egyik SS-őr, és egyszerűen tudomásomra adta, hogy fűtessenek be nekik a fürdőszobában, mert meg akarnak fürödni, és én is jelen kell, hogy legyek. Megpróbáltam viccnek venni a dolgot, de ő hamarosan meggyőződött, hogy komolyan gondolta, amit mondott. Rettenetesen megijedtem, felszaladtam a helyemre és lefeküdtem. Hála Istennek nem jöttek értem. De jöhettek volna, hisz ők voltak az urak, és én a fogoly. Erre a jelenetre gondoltam itt a vagonban, az ismerős és nekem oly drága Vas megyei tájon.